

Установа адукацыі
«Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт
імя Францыска Скарыны»

ЗАТВЕРДЖАЮ
Рэктар установы адукацыі
«Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт
імя Францыска Скарыны»
_____ С.А. Хахомаў
_____ 2024

**ПРАГРАМА
ЎСТУПНЫХ ВЫПРАБАВАННЯЎ**

для абітурэнтаў, якія паступаюць для атрымання агульнай вышэйшай
адукацыі ў скарочаны тэрмін,

**па вучэбнай дысцыпліне
«БЕЛАРУСКАЯ ДЗІЦЯЧАЯ ЛІТАРАТУРА»**

для спецыяльнасці
6-05-0232-01 Беларуская філалогія

2024 г.

Праграма складзена ў адпаведнасці з тыпавай вучэбнай праграмай ўступных іспытаў для абітурыентаў, якія паступаюць для атрымання агульнай вышэйшай адукацыі ў скарачаны тэрмін, па вучэбнай дысцыпліне «Беларуская дзіцячая літаратура» для спецыяльнасці агульнай вышэйшай адукацыі 6-05-0232-01 «Беларуская філалогія», зацверджанай Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь 16.02.2023 (рэгістрацыйны № ТД-050/ісп.-тып.).

АЎТАРЫ-СКЛАДАЛЬНІКІ:

З.У. Шведава – дацэнт кафедры беларускай мовы, кандыдат філалагічных навук, дацэнт;

Т.А. Фіцнер – дацэнт кафедры беларускай літаратуры, кандыдат філалагічных навук, дацэнт.

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

кафедрай беларускай літаратуры
(пракол № 7 ад 22.02. 2024 г.);

саветам філалагічнага факультэта
(пракол № 7 ад 20.03. 2024 г.).

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПСКА

Праграма па вучэбнай дысцыпліне «Беларуская дзіцячая літаратура» прызначана для падрыхтоўкі да ўступных іспытаў абітурыентаў, якія паступаюць для атрымання агульнай вышэйшай адукацыі ў скарачаны тэрмін па спецыяльнасці 6-05-0232-01 «Беларуская філалогія».

Пэралік спецыяльнасцей сярэдняй спецыяльнай адукацыі, якія адпавядаюць спецыяльнасцям адукацыйнай праграмы бакалаўрыяту ці бесперапыннай адукацыйнай праграме вышэйшай адукацыі, для атрымання вышэйшай адукацыі ў скарачаны тэрмін, вызначаюцца пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 01.11.2022 № 412 «Аб атрыманні вышэйшай адукацыі ў скарачаны тэрмін».

Змест праграмы суаднесены са зместам тыповой праграмы для ўстаноў сярэдняй спецыяльнай адукацыі па беларускай дзіцячай літаратуры. Праграма грунтуецца на ўзаемасувязі прынцыпаў дэмакратызацыі і гуманізацыі, пераемнасці і даступнасці навучання, арыентуе на асэнсаванне духоўных і маральных каштоўнасцей.

Праграма ўключае творы дзіцячага фальклору і беларускай дзіцячай літаратуры, звесткі пра асноўныя тэндэнцыі развіцця беларускай дзіцячай літаратуры, звесткі творчай біяграфіі вядомых дзіцячых пісьменнікаў і паэтаў мінулага і сучаснасці, асноўныя тэарэтыка-літаратурныя паняцці.

Літаратурныя творы адабраны з улікам іх мастацкай і агульначалавечай значнасці, выхаваўчай каштоўнасці, месца ў творчасці пісьменніка і ў гісторыі беларускай дзіцячай літаратуры, актуальнасці для нашага часу. Пры гэтым улічваліся гуманістычны сэнс твораў, мастацкая своеасаблівасць, аўтарская пазіцыя.

Мэта ўступных іспытаў – выявіць веды абітурыентаў па беларускай дзіцячай літаратуры ў аб'ёме, вызначаным адукацыйным стандартам па вучэбнай дысцыпліне «Беларуская дзіцячая літаратура».

Задачы ўступных іспытаў:

- выявіць узровень сфарміраванасці ўменняў і навыкаў аналізу твораў беларускай дзіцячай літаратуры, разумення літаратурнага працэсу і творчасці асобных пісьменнікаў;

- выявіць веданне асаблівасцей гістарычнага развіцця беларускай дзіцячай літаратуры.

Уступны іспыт праводзіцца ў пісьмовай форме. На выкананне ўсіх заданняў адводзіцца 240 хвілін. Экзаменацыйная работа складаецца з 20 тэставых заданняў закрытага і адкрытага тыпу. У тэставых заданнях закрытага тыпу прапануюцца гатовыя варыянты адказаў, з якіх абітурыентам неабходна абраць адзін ці некалькі правільных адказаў з прыведзенага спіса. У шэрагу заданняў абітурыентам прапануецца ўстанавіць адпаведнасць паміж элементамі двух мностваў. У тэставых заданнях адкрытага тыпу абітурыентам прапануецца сфармуляваць і запісаць кароткі ці разгорнуты адказ.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

Спецыфіка беларускай дзіцячай літаратуры.

Беларускія пісьменнікі пра літаратуру для дзяцей (выказванні Якуба Коласа, Змітрака Бядулі, Алеся Якімовіча, Янкі Маўра, Васіля Віткі, Эдзі Агняцвёт, Алены Васілевіч, Рыгора Барадуліна і інш.).

Асаблівасці гістарычнага развіцця беларускай дзіцячай літаратуры. Перыядызацыя.

Спецыфіка кніг для малодшых школьнікаў. Значэнне кніг у выхаванні дзяцей, абуджэнні цікавасці і любові да роднай мовы, культуры.

Раздзел 1. Беларускі дзіцячы фальклор

Фальклор, яго асаблівасці. Спецыфіка беларускага фальклору. Вядомыя беларускія фалькларысты (Ян Чачот, Іван Насовіч, Павел Шэйн, Яфім Карскі, Рыгор Шырма, Ніл Гілевіч і інш.).

Значэнне фальклору ў выхаванні дзяцей. Беларускі дзіцячы фальклор: агульная характарыстыка, сувязь з народнай педагогікай. Асноўныя жанры (песні-калыханкі, пястушкі, забаўлянкі, лічылкі, дражнілкі, жартоўныя вершы). Беларускія народныя казкі. Багацце беларускага казачнага эпасу.

Класіфікацыя казак. Казкі пра жывёл, чарадзейныя, сацыяльнабытавыя (жанравыя прыметы). Казачныя героі. Казка і рэальнасць. Асаблівасці казачнага сюжэта, кампазіцыі; мова беларускіх народных казак, іх мастацкая дасканаласць. Выхаваўчае значэнне казак.

Раздзел 2. Зараджэнне беларускай дзіцячай літаратуры

Развіццё беларускага кнігадрукавання. Дзейнасць Францыска Скарыны (прадмова да «Псалтыра»). Вучэбныя кнігі («Катэхізіс» Сымона Буднага, «Евангелле вучыцельнае» Івана Фёдарова і Пятра Мсціслаўца, «Часоўнік» Пятра Мсціслаўца, «Азбука» Лаўрэнція Зізанія; «Буквар» 1618 г. як феномен беларускай і сусветнай культуры).

Значэнне творчасці першых беларускіх паэтаў. Францішак Багушэвіч – абаронца роднай мовы, паэт-патрыёт, гуманіст (вершы «Гора», «Калыханка», «Бог не роўна дзеле», паэма «Кепска будзе!»). Вершы Адама Гурыновіча і Янкі Лучыны, значэнне іх творчасці.

Рэвалюцыя 1905–1907 гг. і развіццё беларускай культуры.

Першыя беларускія кніжкі для дзяцей: «Беларускі лемантар»; «Першае чытанне для дзетак беларусаў» Цёткі. Улік узроставых асаблівасцей чытачоў, асаблівасці мастацкай формы твораў.

Асветніцка-педагагічная дзейнасць Якуба Коласа. «Другое чытанне для дзяцей беларусаў». Тэматычная і жанравая разнастайнасць твораў. Алегарычнасць мовы. Эстэтычныя, педагагічныя вартасці «Другога чытання для дзяцей беларусаў». Вобразы беларускіх сялян і іх дзяцей. Паэтызацыя беларускай прыроды. Цётка – рэдактар першага беларускага часопіса для моладзі «Лучынка». Значэнне фальклору і лепшых твораў пачатку XX ст. для

станаўлення беларускай дзіцячай літаратуры. Месца іх у чытанні сучасных школьнікаў.

Раздзел 3. Станаўленне беларускай дзіцячай літаратуры ў 20–30 гг. XX ст.

Асаблівасці развіцця беларускай дзіцячай літаратуры ў 20–30-я гг. XX ст. (з’яўленне новага героя, асваенне новых тэм, жанравае ўзбагачэнне, развіццё беларускай дзіцячай перыёдыкі).

Першыя беларускія савецкія часопісы і газеты для дзяцей: «Зоркі» (1921–1922), «Беларускі піянер» (1924–1929), «Піянер Беларусі» (1929), «Іскры Ільіча» (1929–1941). Мэты выдання. Тэматыка, асноўныя раздзелы. Ідэйная накіраванасць, цесная сувязь з жыццём дзяцей, з палітычнымі падзеямі ў краіне і за мяжой.

Фальклорныя традыцыі і наватарства ў беларускай дзіцячай паэзіі 20–30-х гадоў. Высокая культура вершаў для дзяцей.

Развіццё беларускай прозы для дзяцей. З’яўленне і развіццё жанру аповесці.

Заходнебеларускі часопіс для дзяцей «Заранка» (1927–1931). Зоська Верас як арганізатар і рэдактар гэтага часопіса.

Янка Купала

Тэма дзяцінства ў паэзіі Янкі Купалы пачатку XX ст. Вобразы дзяцей-сірот. Пазіцыя паэта-гуманіста.

Увага Янкі Купалы да пытанняў развіцця беларускай літаратуры для дзяцей. Публікацыі ў дзіцячых часопісах «Зоркі», «Беларускі піянер», «Іскры Ільіча».

Сувязь вершаў Янкі Купалы для дзяцей малодшага школьнага ўзросту з традыцыямі беларускага дзіцячага фальклору. Займальнасць сюжэта, экспрэсіўнасць мовы. Мастацкае ўвасабленне народнай маралі ў вершы «Бай». Рамантычна-казачны вобраз Мароза (верш «Мароз»). Значэнне верша ў развіцці эстэтычных пачуццяў дзяцей.

Верш «Сын і маці», вобразы маці, сына. Значэнне верша ў абуджэнні ў дзяцей пачуцця нацыянальнай годнасці.

Гісторыя напісання верша «Хлопчык і лётчык». Мастацкае раскрыццё думак і імкненняў дзяцей. Папулярнасць верша. Публікацыі яго ў газеце «Правда». «Хлопчык і лётчык на вайне» як працяг верша «Хлопчык і лётчык».

Тэма моладзі ў вершах Янкі Купалы «Алеся», «Сыны». Сувязь з фальклорам.

Якуб Колас

Актыўны ўдзел Якуба Коласа ў стварэнні беларускай дзіцячай літаратуры. Супрацоўніцтва з першым беларускім часопісам для дзяцей «Зоркі» (апаবাদанні «Чоран», «Страшнае спатканне»).

Традыцыі вуснай народнай творчасці ў паэме-казцы «Рак-вусач». Алегарычны сэнс казкі. Гіпербала, увасабленне ў казцы.

Пейзажныя вершы Якуба Коласа для дзяцей, багачце мастацкавыяўленчых сродкаў (вершы «Ручай», «На полі вясною»). Псіхалагічна дакладнае раскрыццё думак і настрояў дзіцяці ў вершы «На рэчцы зімою».

Сюжэт паэмы «Міхасёвы прыгоды». Вобраз дапытлівага і цікаўнага Міхася. Пазнавальнае значэнне паэмы. Характэрнае пейзажных малюнкаў. Меладычнасць паэтычнага радка.

Верш «Савось-распуснік». Прыёмы стварэння адмоўнага вобраза. Гумар і іронія ў вершы. Асаблівасці рытму і мовы, папулярнасць верша, выхаваўчае значэнне.

Змітрок Бядуля – адзін з заснавальнікаў беларускай дзіцячай літаратуры.

Апавяданні пісьменніка пачатку ХХ ст. («Малыя дрывасекі», «Пяць лыжак заціркі», «Тулягі»).

Дзейнасць Змітрака Бядулі як рэдактара часопіса «Зоркі» (1921–1922).

Змест паэмы-казкі «Мурашка Палашка». Услаўленне сілы калектыву. Алегарычнасць вобразаў і сітуацый. Гумар і сатыра ў казцы. Асаблівасці мовы, прыёмы паўтору, гукапісу. Месца паэмы-казкі «Мурашка Палашка» ў беларускай дзіцячай літаратуры.

Янка Маўр – заснавальнік новых тэм і жанраў у беларускай дзіцячай літаратуры.

Прыгодніцкія аповесці Янкі Маўра, іх мастацкая дасканаласць, наватарства. Своеасаблівасць сюжэта аповесці «Сын вады». Вобразы Манга і міс Грэт. Чалавечнасць, самаахвярнасць «дзікуна» Манга. Выразнасць сацыяльных характарыстык. Значэнне твораў Янкі Маўра пра іншыя краіны. Агульначалавечыя ідэі добра, справядлівасці. Іх актуальнасць.

Інтэрпрэтацыя сюжэта рабінзанады ў аповесці «Палескія рабінзоны». Вобразы Віктара і Мірона. Тэма Радзімы ў аповесці. Значэнне «Палескіх рабінзонаў» у патрыятычным і экалагічным выхаванні дзяцей. Традыцыі «Палескіх рабінзонаў» у сучаснай беларускай прозе.

Асуджэнне антыгуманнай сутнасці каланіялізму, свету прагнасці, нажывы і эксплуатацыі ў апавяданнях «Слёзы Тубі», «Незвычайная прынада», «Лацароні». Вобразы дзяцей.

Алесь Якімовіч

Актыўны ўдзел Алеся Якімовіча ў выданні часопіса «Беларускі піянер».

Поспехі пісьменніка ў раскрыцці тэмы мінулага. Імкненне Алеся Якімовіча да эпізацыі падзей. Паказ лёсу беларускага сялянства (аповесці «Базылёў курган», «Адкуль ліха на свеце», «Канец сервітуту»). Выхаваўчае і пазнавальнае значэнне твораў Алеся Якімовіча пра мінулае.

Творы Алеся Якімовіча пра школу і школьнікаў. Увага пісьменніка да праблем грамадзянскага абавязку, выхавання волі і характару, працавітасці дзяцей (аповяданні «Слабая воля», «За адной партай», «Навічок», «Дзіўная хвароба», «Першы працадзень», «Маміна градка», «Залатыя рукі»).

Алесь Якімовіч – казачнік. Вершаваная казка «Каваль Вярнідуб». Сюжэт твора. Выкарыстанне фальклорных традыцый. Вобраз народнага асілка Вярнідуба. Дакладнасць і прыгажосць мовы. Значэнне казкі.

Апрацоўка беларускіх народных казак (зборнікі «Каток – залаты лабок», «Бацькаў дар», «З рога ўсяго многа», «Людзей слухай, а свой розум май», «Андрэй за ўсіх мудрэй»). Прынцыпы адбору тэкстаў для апрацоўкі.

Месца Алесь Якімовіч у беларускай дзіцячай літаратуры.

Раздзел 4. Беларуская дзіцячая літаратура 40–60-х гадоў XX стагоддзя

Асаблівасці развіцця літаратуры для дзяцей у 40–60-я гг. (агульны агляд).

Асаблівасці развіцця беларускай дзіцячай літаратуры ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Тэма Вялікай Айчыннай вайны як вядучая ў пасляваеннай беларускай дзіцячай літаратуры. Кніга пісьмаў-успамінаў дзяцей-удзельнікаў і сведкаў вайны «Ніколі не забудзем». Гісторыя стварэння, праблематыка. Унікальнасць кнігі, значэнне яе ў гісторыі беларускай літаратуры. Кніга «Піянеры-героі».

Беларуская дзіцячая літаратура пасляваеннага часу. Паглыбленне дакументалізму ў беларускай дзіцячай аповесці пра вайну.

Аповесці Івана Сяркова «Мы з Санькам у тыле ворага» і «Мы – хлопцы жывучыя». Праўдзівае адлюстраванне ў гэтых творах суровай праўды вайны. Вобразы Івана і Санькі. Псіхалагічная пераканальнасць іх учынкаў і дзеянняў, вобраз бабкі. Асаблівасці кампазіцыі твораў І. Сяркова. Элементы прыгодніцтва. Эмацыянальная выразнасць мовы. Гумар. Праблема гераізму. «Мы з Санькам – артылерысты» – трэцяя кніга з цыкла твораў.

Міхась Лынькоў

Увага пісьменніка да дзіцячай літаратуры.

Аповесць-казка «Пра смелага ваяку Мішку і яго слаўных таварышаў». Захапляльны сюжэт. Спалучэнне казачнага і рэальнага. Пазнавальнае і выхаваўчае значэнне твора.

«Міколка-паравоз» – выдатны твор дзіцячай літаратуры. Тэма грамадзянскай вайны і яе вырашэнне ў аповесці. Вобраз Міколкі. Праблема дзіцячага гераізму. Вобразы дарослых у аповесці – бацькі Міколкі, дзеда Астапа, Сёмкі-матроса. Гумар у творы. Дынамічнасць сюжэта. Смелае спалучэнне драматычнага і камедыйнага. Жыццесцвярджальны пафас. Папулярнасць і выхаваўчае значэнне аповесці. «Міколка-паравоз» на экране.

Тэма гераізму дзяцей у гады Вялікай Айчыннай вайны. Вобраз Міколкі (апавяданне «Васількі»).

Янка Брыль

Асаблівасці твораў Янкі Брыля для дзяцей малодшага школьнага ўзросту: даступнасць матэрыялу, пранікнёны лірызм, шчырасць і багацце інтанацый, псіхалагізм, вобразнасць і мілагучнасць мовы. Паэтызацыя

прыроды, уменне абудзіць у дзяцей цікаўнасць і любоў да яе ў апавяданнях «Ліпа і клёнік», «Жыў-быў вожык», «Ветэрынар», «Сняжок і Волечка».

Апавяданне «Лазунок». Паэтызацыя натхнёнай працы. Значэнне твора ў прывіцці дзецям цікавасці да прафесіі рабочага, любові да працы.

Эдзі Агняцвет

Тэма дружбы народаў у паэзіі Эдзі Агняцвет. Вершы пра Беларусь.

Гумарыстычныя вершы Эдзі Агняцвет, іх праблематыка. Асуджэнне некаторых заган дзяцей: ляноты, гультайства, несур'ёзных адносін да вучобы, сквапнасці, выхвалення («Параска і падказка», «Цыбуліна», «Як наеўся Рыгорка», «Шчодры Цішка», «На дачы ў гамаку», «Зося на кухні»). Мастацкая дасканаласць формы, выразнасць і вобразнасць мовы гумарыстычных вершаў Эдзі Агняцвет. Іх рытмічная разнастайнасць.

Раздзел 5. Беларуская дзіцячая літаратура ў 70–80-я гады XX стагоддзя

Асноўныя тэндэнцыі развіцця беларускай дзіцячай літаратуры ў 70–80 гады XX ст.

Антываенны пафас, паглыбленне матываў інтэрнацыянальнай еднасці ў творах Аляксея Пысіна, Уладзіміра Карызны, Артура Вольскага, Даіра Слаўковіча.

Выданне 15-томнай анталогіі твораў для дзяцей пісьменнікаў савецкіх рэспублік.

Узросшая цікавасць да родных вытокаў, да гісторыі і культуры (Уладзімір Караткевіч «Зямля пад белымі крыламі», Віталь Вольскі «Палессе», «Дзень добры, Бяроза!», Сяргей Грахоўскі «Гарачае лета»).

Аповесці пра вядомых беларускіх культурных дзеячаў і пісьменнікаў (Анатоль Клышка «Францыск Скарына, альбо Як да нас прыйшла кніга», Лідзія Арабей «Стану песняй», Сцяпан Александровіч «На шырокі прастор», Васіль Хомчанка «Пры апазнанні-затрымаць», Міхась Тычына «Вяртанне»).

Апавяданні пра Вялікую Айчынную вайну Васіля Хомчанкі, Барыса Сачанкі, Івана Пташнікава, Лідзіі Арабей, Алены Васілевіч.

Празаічныя творы пра вучобу, захапленні школьнікаў. Паглыбленне псіхалагізму. Дарослыя і дзеці. Спробы пераадолення стэрэатыпаў у стварэнні вобразаў дзяцей (Яўген Радкевіч «Пешшу праз Галактыку», Уладзімір Юрэвіч «Нястрашны страх», Клаўдзія Каліна «Бабка Наста, дзед Адам, Петрык і каза Рагуля», Даір Слаўковіч «Хвядоскавы канікулы» і інш.). Жанр апавядання ў беларускай дзіцячай літаратуры. Тэматычная разнастайнасць апавяданняў, здабыткі і пралікі.

Плённае развіццё жанра беларускай літаратурнай казкі. Суадносіны традыцыйнага і наватарскага. (Уладзімір Ягоўдзік «Сонейка, свяці», Уладзімір Караткевіч «Кацёл з каменьчыкамі», Лідзія Арабей «Прынцэса Нехачу»). Выхаваўчае значэнне твораў. Жанр паэмы-казкі і вершаванай казкі ў беларускай дзіцячай літаратуры (Еўдакія Лось «Казка пра Ласку», Сяргей Грахоўскі «Васіль на Месяц паляціць» і інш.).

Уладзімір Дубоўка

Жанр вершаванай казкі ў творчасці Уладзіміра Дубоўкі. Традыцыйнае і наватарскае. Ідэі гуманізму, праблемы працоўнага выхавання, дабрыні, самаахвярнасці, іх вырашэнне ў казках «Айога», «Чые рукі прыгажэйшыя», «Як сінячок да сонца лётаў».

Адточанасць і багацце мовы казак Уладзіміра Дубоўкі, высокая культура верша, багацце фарбаў, інтанацый, уменне знайсці адпаведны тон у размове з дзецьмі.

Максім Танк

Тэматычнае багацце твораў Максіма Танка для дзяцей, сувязь з фальклорнымі традыцыямі.

Асаблівасці паэтыкі. Майстэрства пейзажных апісанняў. Уменне адкрыць дзецям дзіўнае, паэтычнае ў самых звычайных з'явах («Сярод лясоў наднёманскіх», «Мухамор»). Прыёмы займальнасці, актывізацыі думкі дзяцей. Чысціня мовы.

Аналіз паэмы-казкі Максіма Танка «Быліна пра касмічнае падарожжа Мураша Бадзіні». Займальнасць сюжэта, пазнавальнасць. Паэтызацыя мужнасці і чалавечнасці касманаўтаў. Мова твора. Традыцыйнае і наватарскае ў казцы.

Маральна-этычныя праблемы ў творах Максіма Танка. Роля і месца яго творчасці ў развіцці беларускай дзіцячай літаратуры.

Станіслаў Шушкевіч

Майстэрскае выкарыстанне традыцый дзіцячага фальклору ў творах для маленькіх. Інтанацыйнае багацце, выразнасць паэтычных радкоў.

Спалучэнне займальнасці і павучальнасці ў вершах Станіслава Шушкевіча «Каток», «Парсючок», «Хрыплы пеўнік», Пчала». Пазнавальнае, эстэтычнае значэнне вершаў Станіслава Шушкевіча.

Паэтызацыя прыроды, характава навакольнага свету, шчаслівай пары дзяцінства («Дожджык», «Лістапад», «Лівень», «За платамі на градзе», «Снежны дзед», «Дудар», «Не былі мы ў Афрыцы», «Сад цвіце», «Жнівень», «Восень», «Свет вясну вітае»).

Гумар у вершах Станіслава Шушкевіча. Праблемы выхавання дысцыплінаванасці, акуратнасці, сумленнасці, сціпласці (вершы «Танцавалі ў сшытку кляксы», «Дзе ж той Лёня?», «Рыгорка-экскурсавод», «Непамыцька – хлопчык Віцька», «Крыкліўцы»). Элементы гульні ў творах Станіслава Шушкевіча.

Асаблівасці прозы Станіслава Шушкевіча. Вобраз Марата Казея ў «Апавяданнях пра Марата Казея». Кніга казак «Ліса з магнітафонам».

Васіль Вітка

Адметныя асаблівасці твораў Васіля Віткі для дзяцей.

Творы з уласна аўтарскім сюжэтам («Вавёрчына гора», «Буслінае лета», «Казка пра цара Зубра», «ППШ»).

Аналіз паэмы-казкі «Вавёрчына гора», дынамічнасць сюжэта. Багацце інтанацыйных адценняў, значэнне паўтараў у паэме-казцы. Дыялогі ў паэмах-казках Васіля Віткі, іх значэнне ў абуджэнні фантазіі ў дзяцей.

Уменне паэта арганічна ўключаць у дзіцячую кнігу пазнавальны матэрыял («Буслінае лета»).

Элементы прыгодніцтва ў паэмах-казках Васіля Віткі.

Майстэрская апрацоўка вядомых фальклорных сюжэтаў. Традыцыйнае і наватарскае ў творах паэта.

Жанравая разнастайнасць творчасці Васіля Віткі. Агульны аналіз пацешак, пястушак, песень-калыханак, жартоўных вершаў, дзіцячых гульняў.

Вершы пра родную прыроду, майстэрскае выкарыстанне гукапісу («Кнігаўка», «Салавей», «Ластаўка»).

Васіль Вітка – лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР, дыпламант міжнароднага Ганаровага дыплама імя Г.Х. Андэрсена, знаўца дзіцячай душы, тактоўны і разумны выхавальнік (кнігі «Дзеці і мы», «Урокі», «Азбука душы»).

Значэнне паэзіі Васіля Віткі для абуджэння ў дзяцей павагі да працы, спагадлівасці і добразычлівасці, цікавасці і любові да роднай прыроды, мовы, роля ў эстэтычным выхаванні дзяцей.

Алена Васілевіч

Тэматычная разнастайнасць твораў для дзяцей.

Казка «Калінавая рукавічка». Праблема ўзаемаадносін чалавека і прыроды. Адлюстраванне любові, беражлівых адносін чалавека да прыроды ў апавяданнях «Браты-артысты», «Геша», «Бабуліны кватаранты», «Цюлік».

Тэма барацьбы беларускіх партызан у гады Вялікай Айчыннай вайны ў апавяданні «Партызанка Кніга».

Праяўленне творчай індывідуальнасці Алены Васілевіч, тонкага лірызму ў тэатралогіі «Пачакай, затрымайся». Аўтабіяграфізм твора.

Артур Вольскі

Школьная тэма ў паэзіі Артура Вольскага, сродкі гумару і сатыры (вершы «Чаму Рыгорка мыкаў», «Што чарнілы нарабілі», «Чаравік у Светы знік»).

Грунтоўнасць пазнання і раскрыцця духоўнага свету, асаблівасцей успрыняцця дзяцей дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту. Займальнасць сюжэтаў. Паэтычнае майстэрства Артура Вольскага. Шматфарбнасць, моўнае багацце твораў.

Месца Артура Вольскага ў беларускай дзіцячай паэзіі.

Раздзел 6. Беларуская дзіцячая літаратура на сучасным этапе

Асаблівасці развіцця беларускай дзіцячай літаратуры на сучасным этапе.

Жанравая і тэматычная разнастайнасць прозы 1990-х гг. – пачатку XXI ст. Навукова-папулярныя творы пра даўнюю беларускую гісторыю (Сяргей Тарасаў, Вітаўт Чаропка і інш.).

Маральна-этычная праблематыка ў сучаснай прозе (Іван Навуменка «Год карася», Лідзія Арабей «Мікітаў сон», «Дагары нагамі», «Васільковы бант»).

Тэма школьнага жыцця (аповесць Валерыя Гапеева «Пастка на рыцара»).

Творы этнаграфічнага і краязнаўчага, прыродазнаўчага зместу (Яраслаў Пархута «Зямля бацькоў нашых», «Падарожжа па родным краі», Леанід Чумакоў «Насякомыя: Шасціногія суседзі», Ядвіга Шапаравы «Грыбы: Вялікая таямніца прыроды»).

Праблемы выхавання экалагічнай культуры (аповяданні Эдуарда Луканскага «Госць з Чырвонай кнігі», «Зорачка», Даіра Слаўковіча «Навошта ружы калючкі», Андрэя Федарэнкі «Ратан», Васіля Макарэвіча «Вясёлыя скокі», Васіля Гурскага «Лясная сімфонія», «Пчолы і трутні»).

Інтэлектуальная скіраванасць, увага да самастойнага набыцця ведаў (Васіль Вітка «Урокі думкі», аповяданні Змітрака Марозова са зборніка «Азбука агранома Валашкі», аповесць Міколы Чарняўскага «Акадэмія на колах, альбо За вясёлкай наўздагон»).

Навукова-фантастычная і прыгодніцкая літаратура (Андрэй Федарэнка «Афганская шкатулка», Алесь Якімовіч «Эльдарада просіць дапамогі», «Сакрэт Тунгускага метэарыта», «Прыгоды шасцікласніка Максіма»).

Развіццё жанру казкі (Андрэй Федарэнка «Мужыкі і пан», Мікола Гайдук «Белавежскія быліцы і небыліцы», Раіса Баравікова «Пра майстра Дзве Залачоныя дужкі», Ніна Мацяш «Залатое Сэрца», Васіль Шырко «Дзед Манюкін не салжэ», «Дзед Манюкін і ўнукі», Алесь Савіцкі «Радасці і нягоды залацістага карасіка Бубліка», фэнтэзі Раісы Баравіковай «Дзве аповесці пра міжпланетнага пажарніка»).

Жанравая і тэматычная разнастайнасць сучаснай паэзіі (Кастусь Цвірка, Казімір Камейша, Галіна Каржанеўская, Валянцін Лукша, Іван Муравейка, Леанід Пранчак і інш.).

Пазнавальнае значэнне загадкі (Уладзімір Мацвееў «Загадкі ЗайкіЗагадайкі», «Азбука ў загадках», «Загаданачка»; Міхась Пазнякоў «Ехаў поўны воз дзівос», «Дарынка-весеялінка»).

Займальныя азбукі (Рыгор Барадулін «Азбука не забаўка», «Азбука – вясёлы вулей», Авяр'ян Дзеружынскі «Жывая азбука»; Максім Танк «Лемантар» і інш.).

Фальклорны рэнесанс у беларускай драматургіі для дзяцей (Пятро Васючэнка «Новы калабок», Сяргей Кавалёў «Хохлік», Людміла Рублеўская «Янук, рыцар Мятлушкі»).

Матыў падарожжа і прыгод (Уладзімір Сіўчыкаў «Філасофскі камень», Уладзімір Граўцоў «Прыгоды Міхея і Марціна»).

Наватарства ў дзіцячай драматургіі: выкарыстанне элементаў трылера (Міраслаў Адамчык, Максім Махнач «У чорным-чорным горадзе...»), выкарыстанне элементаў фэнтэзі і навуковай фантастыкі (Зінаіда Дудзюк «Канікулы на астэроідзе», Галіна Багданава «Рамантычнае падарожжа на той свет» і інш.).

Павел Місько

Жанравая разнастайнасць твораў Паўла Місько для дзяцей. Творы для сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту – «Зямля ў нас такая», «Грот афаліны». Элементы прыгодніцтва. Вобразы дзяцей.

Малодшыя школьнікі – галоўныя героі аповесці «Навасёлы, або Праўдзівая, часам вясёлая, часам страшнаватая кніга пра незвычайны месяц у жыцці Жэні Мурашкі». Вобраз Жэні Мурашкі і яго сяброў. Пераканальнасць дзіцячых характараў, займальнасць і павучальнасць сюжэта. Вобразы дарослых. Незвычайнае і звычайнае ў творы. Дасканалы гумар, прыгоды. Праблемы школьнага навучання, выхавання. Педагагічная канцэпцыя аўтара, мова кнігі. Багацце і яркасць дыялогаў.

Арыгінальная аповесць Паўла Місько «Прыгоды Бульбобаў». Задума твора. Сюжэт. Прыём антрапамарфізму. Дзіцячыя вобразы. Нестандартнасць сітуацый і ўчынкаў дзяцей. Лірызм аповесці, яе гуманістычная сутнасць. Дасканалы гумар, сцэнічная выразнасць эпізодаў. Мова кнігі. Прыхованая лагодная ўсмішка аўтара.

Фантастычная аповесць Паўла Місько для малодшых школьнікаў «Эрпіды на планеце Зямля». Фантастычнае і рэальнае ў творы. Займальнасць сюжэта. Вобраз Вані Гардзея. Эрпіды і людзі. Канфліктныя сітуацыі. Праблемы сяброўства, чалавечых узаемаадносін, фарміравання асобы. Гумар як характэрная асаблівасць аўтарскага голасу. Навуковыя звесткі ў кнізе.

Наватарства Паўла Місько як дзіцячага пісьменніка. Узбагачэнне жанраў аповесці, апавядання.

Рыгор Барадулін

Жанравая разнастайнасць дзіцячай паэзіі Рыгора Барадуліна. Тонкае адчуванне ўзроставых асаблівасцей дзяцей. Фальклорныя традыцыі, наватарскія пошукі. Нацыянальная адметнасць твораў Рыгора Барадуліна. Яркая метафарычнасць, багацце, вобразнасць мовы. Сцэнічнасць сюжэта.

Вершы-загадкі, заданні, задачкі. Кантакт аўтара з дзецьмі. Пытальныя сказы ў назвах і змесце твораў Рыгора Барадуліна («Ты чуў? Ты чула?», «Ты не верыш?»).

Вобразы дзяцей у паэзіі Рыгора Барадуліна. Адсутнасць вывадаўпавучанняў, знарочыстай дыдактычнасці. Шляхі дасягнення выхаваўчага эфекту. Слова-вобраз як асноўны стымул актывізацыі фантазіі, уяўлення, розуму дзяцей. Сучасны змест. Эстэтычная дасканаласць вершаў, іх рытмічная разнастайнасць, выразнасць. Ускладненасць мовы некаторых вершаў («Індыкала-кудыкала», «Кобра ў торбе»).

Эстэтычная каштоўнасць паэзіі Рыгора Барадуліна для дзяцей, яе роля ў абуджэнні цікавасці да роднага слова, выхаванне ў дзяцей назіральнасці, моўнай чуйнасці, пачуцця прыгожага, станоўчых маральных якасцей.

Уладзімір Ліпскі як рэдактар часопіса «Вясёлка».

Кнігі Уладзіміра Ліпскага для дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту («Рыгоркавы прыгоды», «Марынчына казка» і інш.). Выхаванне ў дзяцей дабыні. Развіццё патрабавальнасці да сваіх учынкаў, пачуцця гумару, творчых здольнасцей дзіцяці.

Праблемы сям'і і дзяцінства ў кнігах «Падкідыш», «Бацькі і дзеці».

Прызнанне ў любові і павазе да бацькоў (кнігі «Мама. Малітва сына», «Бацька. Пісьмы сына»).

Мастацкія асаблівасці кнігі «Я. Праўдзівы аповед пра твой і мой радавод».

Раздзел 6. Сучасныя перыядычныя выданні для малодшых школьнікаў

Часопісы «Бярозка», «Вясёлка», «Лесавік», газета «Раніца» – сучасныя перыядычныя выданні для малодшых школьнікаў.

Гісторыя выдання штомесячнага дзіцячага часопіса «Бярозка».

Папулярнасць дзіцячага часопіса «Вясёлка».

Фотачасопіс «Лесавік» – экалагічнае выданне для сям'і і школы.

Публікацыя матэрыялаў па праблемах выхавання дзяцей і мастацкіх твораў у часопісах «Пачатковая школа», «Пралеска», «Роднае слова», «Адукацыя і выхаванне», «Бібліятэка прапануе», «Пачатковае навучанне».

СПІС РЭКАМЕНДАВАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. Беларуская дзіцячая літаратура: вучэб. дапаможнік / пад рэд. А.М. Макарэвіча, М.Б. Яфімавай. – Мінск, 2008.
2. Беларуская дзіцячая літаратура. Хрэстаматыя: вучэб. дапаможнік / укл. М.Ф. Шаўлоўская. – Мінск, 2006.
3. Беларуская дзіцячая літаратура: хрэстаматыя / склад. М.Б. Яфімава, В.М. Ляшук. – Мінск, 2003.
4. Беларуская дзіцячая літаратура: хрэстаматыя крытычных матэрыялаў / склад.: В.А. Лашкевіч, Р.К. Літвінаў. – Мінск, 1981.
5. Макарэвіч, А.М. Беларуская дзіцячая літаратура ў тэрмінах і паняццях: дапам. / А.М. Макарэвіч, В.І. Караткевіч; пад агул. рэд. А.М. Макарэвіча. – Магілёў, 2014.
6. Марціновіч, А.А. Святло чароўнага ліхтарыка: Выбраныя старонкі гісторыі беларускай дзіцячай літаратуры: дапаможнік: у 2 кн. / А.А. Марціновіч. – Мінск, 1998.
7. Несцяровіч, В.Б. Беларуская дзіцячая літаратура / В.Б. Несцяровіч, М.Ф. Шаўлоўская. – Мінск, 2008.
8. Трафімчык, А.В. Беларуская дзіцячая драматургія / А.В. Трафімчык. – Мінск, 2012.
9. Шаўлоўская, М.Ф. Дыдактычны матэрыял па беларускай дзіцячай літаратуры: вучэб.-метад. дапаможнік / М.Ф. Шаўлоўская. – Мінск, 2005.
1. Яфімава, М.Б. Слова – краска, слова – зьянне...: дапам. / М.Б. Яфімава. – Мінск, 2000.

КРЫТЭРЫ І АЦЭНКІ ЎСТУПНАГА ІСПЫТУ

Уступны экзамен па беларускай дзіцячай літаратуры праводзіцца ў пісьмовай форме па заданнях, складзеных на падставе праграмы ўступных экзаменаў для выпускнікоў устаноў сярэдняй спецыяльнай адукацыі, якія паступаюць на скарачаны тэрмін атрымання адукацыі, на 2024 г.

На ўступных іспытах абітурыент павінен **ведаць**:

- спецыфіку беларускай дзіцячай літаратуры як састаўной часткі беларускай літаратуры;
- канкрэтна-гістарычны, нацыянальны і агульначалавечы прынцыпы пры ацэнцы зместу і вобразаў літаратурных твораў;
- вытокі дзіцячай літаратуры;
- крытэры адбору мастацкіх твораў для дзіцячага чытання;
- асноўныя літаратурныя жанры;
- выхаваўчае, адукацыйнае і эстэтычнае значэнне дзіцячай літаратуры;
- жыццё і творчасць беларускіх дзіцячых пісьменнікаў у кантэксце канкрэтнай гістарычнай эпохі;
- жанравыя асаблівасці творчасці беларускіх дзіцячых пісьменнікаў;
- асаблівасці ўспрымання мастацкіх твораў дзецьмі малодшага школьнага ўзросту;
- прыёмы і спосабы характарыстыкі ідэйна-эстэтычнай пазіцыі аўтара, асаблівасці яго мастацкага свету і ўнутранага свету персанажа;
- асновы супастаўлення літаратурных твораў з ілюстрацыямі да іх;
- тэарэтычныя паняцці, прадугледжаныя праграмай, звесткі па тэорыі літаратуры;
- перыядычны друк для дзяцей.

Абітурыент павінен **умець**:

- вызначаць жанрава-стыльвыя асаблівасці літаратурных твораў;
- аналізаваць творы з улікам іх ідэйна-мастацкай цэласнасці і спецыфікі аўтарскай пазіцыі, актуальнасці, даступнасці і цікавасці для малодшых школьнікаў;
- валодаць сучаснымі метадамі навучання дзяцей першапачатковым навыкам чытання і яго ўдасканаленню;
- валодаць прыёмамі адаптацыі аналізу літаратурнага твора да ўмоў работы ў пачатковай школе.

Пісьмовы экзамен па беларускай дзіцячай літаратуры прадугледжвае выкананне заданняў трох узроўняў.

Першы ўзровень складаецца з 10 заданняў, другі ўзровень – з 5, трэці ўзровень – з 5.

У пісьмовай рабоце прадугледжана выкананне 20 заданняў:

узровень	нумары заданняў	колькасць балаў	усяго
Першы (рэцэптыўна-рэпрадуктыўны)	1 – 10	0,3 балы за заданне	3
Другі (прадуктыўны)	11 – 15	0,6 бала за заданне	3
Трэці (прадуктыўны, творчы)	16 – 20	0,8 бала за заданне	4

Усяго

10 балаў

Пры наяўнасці памылак у пісьмовым афармленні адзнака можа быць зніжана на 1-2 балы. Нуль балаў выстаўляецца, калі абітурыент не выканаў правільна ніводнага задання. Мінімальная станоўчая адзнака – 3 балы.

На выкананне пісьмовай работы адводзіцца 240 мінут.